

ZPŮSOBY A TYPY OBČANSKÉ PARTICIPACE PŘI TVORBĚ ÚZEMNÍHO PLÁNU V POPULAČNĚ MALÝCH OBCÍCH

FORMS AND TYPES OF CIVIC ENGAGEMENT IN THE CREATION OF LAND-USE PLANS IN LOW-POPULATION MUNICIPALITIES

Ing. Miroslav Kopáček

Katedra regionálního rozvoje a veřejné správy
Fakulta sociálně ekonomická, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem
Moskevská 54, 400 96 Ústí nad Labem
e-mail: miroslav.kopacek@ujep.cz

Klíčová slova:

občanská participace, územní plán, malé obce, stavební zákon, územní plánování

Keywords:

civic engagement, land-use plan, small municipalities, building act, land-use planning

Abstrakt:

Populačně malé obce tvoří významnou část sídelního systému České republiky, přičemž stává se poměrně běžnou praxí, že i obce tohoto typu dnes mají zpracovaný pro své území územní plán. Při procesu územního plánování je nezbytné zapojení veřejnosti, jakožto každodenních uživatelů plánovaného území. Cílem článku je identifikovat nejběžnější způsoby a základní typy občanské participace při územním plánování v populačně malých obcích. Na základě analýzy individuálních rozhovorů se starosty obcí byly definovány čtyři základní typy občanské participace, a to: konkrétně - osobní, konkrétně - obecní, všeobecně - univerzální a majoritně pasivní postoj obyvatel. Kromě formálních participačních nástrojů, které jsou definovány legislativou, jsou při územním plánování v populačně malých obcích významné i nástroje, které lze označit jako neformální.

Abstract:

Low-population municipalities account for a significant portion of the population distribution of the Czech Republic, and it is now relatively common practice for municipalities of this sort to have their own land-use plans. The process of land-use planning indispensably requires participation by the public and by the everyday users of the land in question. The aim of the article is to identify the most common forms and basic types of civic engagement in the land-use planning of low-population municipalities. An analysis of individual interviews with mayors led to the definition of four basic types of civic engagement: specifically personal, specifically municipal, generally universal, and mostly passive attitudes of the inhabitants. Besides formal instruments of participation, which are defined by law, land-use planning in low-population municipalities also makes considerable use of tools that could be termed informal.

Úvod

Klíčovým nástrojem územního plánování v České republice je na komunální úrovni územní plán, který přispívá z hlediska území k efektivní správě obce a rozvoji území žádoucím směrem (zákon č. 128/2000 Sb.), přičemž intervence do využití jednotlivých pozemků by

měly primárně sloužit jako nástroj ke zlepšení kvality života v daném území (van Oosten, Witte a Hartmann, 2018). Obce v České republice mají na základě stavebního zákona v samostatné působnosti možnost rozhodnout o pořízení územního plánu a i územní plán vydat, a to formou opatření obecné povahy (zákon č. 183/2006 Sb.), přičemž samotný proces územního plánování vykonává obec vždy v přenesené působnosti. Obec má celkem dvě možnosti, kterými může územní plán získat. První variantou je pořízení územního plánu řešit prostřednictvím žádosti u příslušného úřadu územního plánování, kterým je obecní úřad obce s rozšířenou působností, jehož správního obvodu je obec součástí), tuto variantu umožňuje explicitně obci stavební zákon. Druhou variantou je celý proces v obci uskutečnit svépomocí, obec si přímo smluvně najme externí subjekt, který územní plán pro obec pořídí. Populačně malé obce se oproti větším obcím a městům potýkají v různých oblastech se specifickými problémy (Kopáček, 2018), a proto je předmětem výzkumu dílčí aspekt územního plánování v obcích tohoto typu, a to participace občanů v celém procesu. Pokud dojde ke vtažení obyvatel do procesu plánování, tak se přispěje k sociální udržitelnosti (Rashidfarokhi a kol., 2018) a zároveň lze i hovořit o chytrém rozvoji venkova (Naldi a kol., 2015). Ovšem participace v rámci uskutečňování změn v území je v České republice oproti zahraničí na nižší úrovni a rovněž v českém prostoru existuje deficit v teoretickém zpracování a ukotvení participace (Maier, 2012).

Z praktického hlediska územní plánování komplexně hledá a nastavuje v území kompromisy v rámci zájmů jednotlivých aktérů, přičemž tyto zájmy mohou mít jednotliví aktéři i vzájemně protichůdné (Wokoun, 2008). V rámci územního plánování dochází k analýze prostorových aspektů změn jednotlivých činností v území a k jejich vzájemné interakci, přičemž zároveň je umožněna i interakce a vytváření kompromisů mezi státní správou, samosprávou a jednotlivými aktéry místního rozvoje, kterými jsou podniky, komunity, ale i jedinci (Haughton a kol., 2010). Celkově proces územního plánování poskytuje příležitost a otevírá prostor různým subjektům k iniciaci změn ve využívání jednotlivých území (Morphet, 2011). Hodnocení procesu územního plánování bývá velmi často přímými aktéry (odborníci, projektanti, úředníci a politici) v praxi zanedbáváno, přičemž tento fakt může být spojen i s obtížnou kvantifikací výsledků (Gráďinaru a kol., 2017). Proto je důležité komunikovat s obyvateli, kteří jsou denními uživateli daného území a znají problémy a potřeby území nejlépe a zevrubně. Tím je umožněno územní plánování vhodně nastavovat, a to jak ve vztahu k časovému vývoji, tak i místním podmínkám (Watson, 2016).

Hlavním cílem článku je identifikovat, jakým nejběžnějším způsobem se v populačně malých obcích uskutečňuje občanská participace v oblasti územního plánování, v jakých oblastech a za jakých okolností občané vstupují do procesu územního plánování, a jak často využívají svých zákonných možností proces územního plánování ovlivnit. Dílčím cílem článku je definovat jednotlivé základní typy participace v populačně malých obcích

1. Občanská participace a územní plánování

Do procesu územního plánování mohou občané v České republice vstupovat v mantinelech vymezených stavebním zákonem. Mohou se zúčastňovat veřejných projednávání územního plánu, a to v jeho jednotlivých fázích (koncept, návrh), kde získají informace o chystaných záměrech. Následně mohou podávat připomínky, a pokud se nějaký plánovaný záměr přímo dotýká jejich vlastnických práv, tak i námítky (zákon č. 183/2006 Sb.). Kromě stavebního zákona umožňuje občanům ovlivnit proces územního plánování i zákon o obcích. Jediným orgánem, který má v České republice v samostatné působnosti obce pravomoc o pořízení

územního plánu rozhodnout, je zastupitelstvo obce. Občané obce a fyzické osoby, které vlastní na území obce nemovitost, mají dle zákona o obcích možnost se při jednání zastupitelstva vyjadřovat k projednávaným záležitostem, a tak se mohou vyjadřovat i k problematice územního plánování, pokud o této záležitosti aktuálně zastupitelstvo jedná (zákon č. 128/2000 Sb.).

Participace znamená redistribuci moci, kdy je občanům umožněno vstupovat do procesů, které ovlivňují budoucnost a zároveň mohou občané i tyto procesy záměrně ovlivňovat (Arnstein, 2019). Fungující participace je cenným zdrojem informací pro experty provádějící plánování, jelikož poukazuje a zviditelňuje záležitosti, které občané vnímají jako problém (Haklay, Jankowski a Zwoliński, 2018), avšak zároveň je nutné, aby takto identifikované problémy byly součástí kontextu, který je celkově přístupný politickým změnám (Koontz, 2005). U jednotlivých záměrů je vhodné vždy předem vyhodnotit, zdali je participace pro daný záměr relevantní a prospěšná (Nyseth, Ringholm a Agger, 2019), přičemž pokud je tato podmínka splněna, tak se participativní plánování stává hlavním nástrojem pro podporu a ochranu zájmů občanů (Mohammadi, 2010). Participace ve vztahu k území v obecném slova smyslu znamená aktivní spoluúčast při tvorbě plánu jednotlivými uživateli území, která napomáhá efektivnímu nastavení a zpracování plánu odpovídající reálným potřebám obyvatel daného území (Maier, 2012), přičemž participace je i jedním z podstatných aspektů pro zajištění sociální udržitelnosti (Rashidfarokhi a kol., 2018). V oblasti územního plánování občanská participace plní dvě hlavní funkce, a to ekonomicko-racionalizační a politicko-legitimitační (Chabot a Duhaime, 1998). Celkově je vhodné participaci nevnímat pouze jako dílčí součást územního plánování, ale jako nástroj, který reálně ovlivňuje vývoj území směrem k budoucnosti a i politické rozhodování (Boyer, 2016). Občanská participace může probíhat za použití tzv. tvrdých nástrojů, které zpravidla bývají nastavené a definované legislativou (Chabot a Duhaime, 1998) jako např. veřejné projednávání (Kytä a kol., 2016) a možnost vznášet připomínky a námítky, tak i tzv. měkkých nástrojů, které mohou mít i neformální charakter jako např. veřejné průzkumy nebo participační workshopy (Golobič a Marušić, 2007). Pokud mají být nástroje participace efektivní, tak by se místní správy měly zaměřit i na organizaci jednotlivých možností participace, přičemž by se měly vyvarovat všeobecným a neadresným pozvánkám na veřejná setkání a projednávání (Brody, Godschalk a Burby, 2003; Nyseth, Ringholm a Agger, 2019). V rámci jednotlivých států světa, ale i na úrovni měst v jednom státě, se přístupy k participaci mohou velmi lišit, přičemž významnou roli hraje kultura a zvyklosti předmětného místa (Haklay, Jankowski a Zwoliński, 2018). Participativní plánování umožňuje komunikaci mezi jednotlivými aktéry a vzájemné sdílení informací v rámci plánovacího procesu, zároveň zpřístupňuje a dává občanům reálnou moc ovlivňovat zamýšlené záměry, umožňuje tyto záměry formovat a tím se s nimi i lépe identifikovat a v neposlední řadě participace a participativní plánování posiluje v dané komunitě i dovednosti, které jsou nutné pro fungování občanské společnosti (Monno a Khakee, 2011; Plummer a Taylor, 2004; Mohammadi, 2010).

Aby celé plánování bylo efektivní a legitimní, tak je vždy třeba zajistit mandát pro orgány místní samosprávy a také co největší měrou do celého procesu aktivně vtáhnout jednotlivé místní aktéry jako jsou obyvatelé a majitelé pozemků (Björstig a kol., 2018). Je důležité, aby tito aktéři při plánování poskytovali zpětnou vazbu, a to i v oblastech, ve kterých nejsou experti (Holden, 2011) a tím i ověřovali funkčnost navrhovaných záměrů z hlediska jejich praktické uskutečnitelnosti v konkrétním řešeném místě (Morphet, 2011), ovšem vždy je důležité a nutné tyto laické znalosti zpracovávat v kontextu odborných poznatků o území (Golobič a Marušić, 2007). Celkově je důležité, aby místní aktéři brali nastavený územní plán jako svůj vlastní, který si jejich vlastní komunita stanovila sama a neměli tak pocit, že plán je

nějakým způsobem nastaven z vnějšku a z nadřazených plánovacích úrovní (De Wit a Verheye, 2009), přičemž je vhodné municipalitu chápat jako komplexní územní sociální systém, kde hraje hlavní a zásadní roli místní komunita, která spravuje předmětné území (Mierzejewska, 2017). Zpětná vazba od místních obyvatel a celkově od všech místních aktérů k jednotlivým plánovaným záměrům je velmi důležitá a přínosná (Irvin a Stansbury, 2004), jelikož individuální řešení, která byla platná a funkční na jiném místě, nemusí být použitelná v místě aktuálně plánovaném (Shaker a Sirodov, 2016), protože je zcela nereálné přenést se stejným úspěchem a dopadem i ta nejúspěšnější a nejefektivnější řešení, protože byla provedena v rámci jiného geografického prostoru, který disponuje odlišnými podmínkami (Mierzejewska, 2017). Takto nastavené plánování podporuje tzv. místně orientovaný přístup, který bere v potaz poznatky od místních aktérů disponující nejlépe poznatky o potřebách řešeného místa (Kotzebue, 2016). Dostatečná občanská participace může do budoucna zabránit protestům občanů proti realizaci plánovaných záměrů obce (Eshuis, Klijn a Braun, 2014). V oblasti participativního plánování roste význam a užívání nástrojů, které využívají IT technologie, a to např. PPGIS - public participation GIS (Brown a Raymond, 2014; Kytta a kol., 2016; Kahila-Tani a kol., 2015), pomocí kterých lze zjišťovat velmi podrobné preference uživatelů v území, např. formou vytváření pocitových map (Pánek a Pászto, 2016), které mohou reflektovat i psychologické (emoční) aspekty při pohybu obyvatel v jednotlivých částech území. Toto participační mapování napomáhá při řešení konfliktů ve využívání půdy tím, že ověřuje kompatibilitu nebo konfliktnost jednotlivých záměrů (Brown, Sanders a Reed, 2018). Často bývá v územním plánování opomíjeno vyhodnocení jeho dopadů, přičemž možným řešením je sestavení hodnotícího rámce, který by pokrýval hlavní čtyři oblasti územního plánování, a to vyhodnocení: efektivity nově zastavěných ploch, zachování zemědělské půdy, změn a míry poškození krajinného rázu a vnímání změn obyvatelstvem daného území (Grădinaru a kol., 2017).

2. Metodologie výzkumu

Terénní šetření ve vybraných obcích probíhalo formou standardizovaných individuálních rozhovorů, a to vždy se starostou předmětné obce. Pro zajištění kontinuity rozhovorů byl ve všech obcích rozhovor uskutečněn jedním a vždy stejným výzkumníkem, časová dotace rozhovorů se pohybovala individuálně v intervalu od 20 do 40 minut. Respondentům bylo zaručeno, že poznatky získané v rozhovorech budou vyhodnoceny anonymně. Anonymní vyhodnocení se zaručilo tím, že po realizaci všech rozhovorů došlo k zakódování jednotlivých přepisů, které spočívalo k přidělení náhodného čísla, a tak není možno identifikovat chronologii realizace jednotlivých rozhovorů.

Výzkum byl realizován v obcích Ústeckého kraje. Výběr obcí probíhal na základě dvou hlavních parametrů. Prvním parametrem byla populační velikost obce, a to v intervalu od 350 do 449 obyvatel (k 31. 12. 2016), přičemž k tomuto rozmezí se přistoupilo z důvodu, aby se opravdu jednalo o populačně malé obce, které jsou předmětem výzkumu a zároveň, aby se nejednalo o obce úplně malé a tím byla vyšší šance, že obec bude mít zpracovaný územní plán a starosta bude pro výkon svého úřadu neuvolněný, čímž se předpokládala i vyšší šance na to, že starosta rozhovor poskytne. Druhý parametr se týkal existence územního plánu v obci. Osloveny byly jen obce, které během funkčního období starosty (mezi lety 2014 a 2018) pořízení nebo aktualizaci územního plánu reálně řešily, čímž měla být zajištěna osobní zkušenost starosty obce s územním plánováním. Parametry splnilo šestnáct obcí (tabulka 1).

Tabulka 1: Obce Ústeckého kraje splňující metodologii výzkumu stanovené parametry

IČZUJ	NÁZEV OBCE	POČET OBYVATEL K 31. 12. 2016	ROZLOHA (ha) K 31. 12. 2016	PLATNÝ ÚZEMNÍ PLÁN	
				ROK POŘÍZENÍ	AKTUALIZACE
530620	Přestanov	403	204,1	2017	-
542407	Trnovany	384	304,1	2015	-
542580	Obora	424	529,0	2016	-
562343	Arnoltice	402	553,5	2017	-
564729	Děčany	364	1 236,7	2008	2016
564753	Doksany	381	312,2	2015	-
564818	Dušníky	422	428,1	2008	2018
565237	Lukavec	358	335,3	2016	-
565393	Ploskovice	435	842,1	2015	-
565954	Židovice	380	1 475,9	2015	-
565997	Bitoveves	431	2 096,2	2015	-
566195	Hříškov	395	1 025,9	2015	-
566501	Nepomyšl	389	2 822,6	2016	-
567019	Žiželice	400	356,5	2016	-
567345	Patokryje	446	262,9	2015	-
567469	Bořislav	391	751,4	2008	2016

Zdroj: ČSÚ, 2017; územní plány obcí; vlastní zpracování

Starostové byli osloveni nejprve elektronickou poštou a případně následně i telefonicky počátkem roku 2018, a to v lednu a únoru. Vlastní realizace rozhovorů se v jednotlivých obcích uskutečnila převážně v průběhu února, případně i v březnu 2018. Z celkových šestnácti vybraných obcí se podařilo zrealizovat rozhovor se starostou v jedenácti (tabulka 2). Ve třech obcích se nepodařilo starostu dle volně dostupných kontaktů zkontaktovat a ve dvou obcích byl rozhovor starostou odmítnut. Odmítnutí bylo v prvním případě z důvodu zaneprázdněnosti starosty a ve druhém případě z důvodu pocitu nekompetentnosti k problematice územního plánování, starosta nebyl ve funkci od voleb (rok 2014), ale cca rok.

Tabulka 2: Starostové obcí (respondenti), se kterými byl rozhovor uskutečněn

IČZUJ	NÁZEV OBCE	TERMÍN ROZHOVORU	INFORMACE K OSOBE STAROSTY			
			VĚK	POHLAVÍ	V ÚŘADU	UVOLNĚNÝ
530620	Přestanov	9. 2. 2018	45 let	žena	4 roky	ne
542407	Trnovany	27. 2. 2018	39 let	žena	8 let	ano
562343	Arnoltice	1. 3. 2018	50 let	muž	20 let	ne
564729	Děčany	27. 2. 2018	66 let	muž	12 let	ano
564753	Doksany	26. 2. 2018	42 let	muž	4 roky	ne
565393	Ploskovice	7. 2. 2018	70 let	žena	16 let	ano
565954	Židovice	26. 2. 2018	68 let	muž	8 let	ano
565997	Bitoveves	20. 2. 2018	43 let	muž	4 roky	ne
567019	Žiželice	23. 2. 2018	65 let	muž	32 let	ano
567345	Patokryje	7. 2. 2018	58 let	muž	8 let	ano
567469	Bořislav	5. 3. 2018	47 let	muž	12 let	ano

Zdroj: rozhovory se starosty obcí; vlastní zpracování

Struktura rozhovoru byla zaměřena na tři hlavní okruhy, přičemž prvním okruhem byl samotný proces tvorby územního plánu, kde starostové byli dotazováni na problémy a bariéry, se kterými se při pracování územní plánu setkali a dále na náročnost celého procesu z hlediska administrativního, lidských zdrojů a finančního. Dále byli dotazováni na občanskou participaci, na zhodnocení legislativou stanovených nástrojů participace a také jak vnímají úlohu starosty v procesu územního plánování v obci jejich typu. Otázky v rámci druhého okruhu se týkaly územního plánu dané obce, a to zdali aktuální územní plán je první verzí územního plánu obce, případně co bylo stimulem pro jeho pořízení nebo proč v minulosti obec přistoupila k aktualizaci územního plánu. Starostové byli požádáni i o pohled směrem k budoucnosti, zdali očekávají brzkou potřebu aktualizace územního plánu nebo se domnívají, že aktuálně platný územní plán je dostačující. Závěrečný třetí okruh byl zaměřen na zhodnocení územního plánu jako nástroje rozvoje.

3. Výsledky výzkumu

Participace občanů v populačně malých obcích na územním plánování probíhá, avšak z pohledu starostů jednotlivých obcí spíše v omezené míře. V některých obcích bývá malá skupina občanů obce, kteří sledují zevrubně veřejné dění v obci, a tak se aktivně obecně zajímají i o územní plánování a do procesu územního plánování se svými postřehy vstupují, ovšem takto motivovaní jsou zpravidla pouze jednotlivci. Občané obce ve větší míře vstupují do procesu územního plánování v okamžiku, kdy reflektují nějaký konkrétní záměr, kterého by chtěli dosáhnout a mít z něho zpravidla osobní zisk a prospěch. Tím je velmi často snaha o změnu využití jednotlivých pozemků, což v praxi bývají ve velké míře návrhy na změny pozemků z nestavebních na stavební, čímž zpravidla i vzroste hodnota předmětných pozemků. Dále stejně aktivně občané vstupují do procesu, pokud v obci je avizována realizace nějakého záměru, například developerského projektu většího rozsahu nebo podnikatelského záměru, se kterým se občané ne zcela neztotožňují. Prostřednictvím participace na procesu územního plánování se snaží svým jednáním zamýšlený záměr ovlivnit. V těchto případech je chápán územní plán jako nástroj, který těmto záměrům může zabránit, nebo je alespoň usměrnit do přijatelné podoby a formy. Základní důvody pro participaci a jejich jednotlivé motivy shrnuje následující schéma (obrázek 1).

Obrázek 1: *Důvody a motivy pro participaci občanů při územním plánování v populačně malých obcích*

Zdroj: rozhovory se starosty obcí; vlastní zpracování

Z hlediska jednotlivých typů participace byla nejvyšší kvantita (81,8 %) zaznamenána u konkrétně-osobního typu participace, kdy se jednotlivec snaží ovlivnit nebo prosadit svůj individuální záměr. Zbylé dva typy participace, a to konkrétně-obecní, kdy se jednotlivec snaží ovlivnit nebo prosadit záměr, který souvisí s fungováním obce a všeobecně-univerzální, kdy jednotlivec projevuje všeobecný zájem o fungování obce a aktivně se podílí na jejím rozvoji a dalším směřování, už má zkušenost pouze menší část starostů, a to 36,4 % a 27,3 %. Co se celkového zhodnocení participace týká, tak téměř tři čtvrtiny starostů v rozhovoru konstatovaly, že v jejich obci jsou občané k participaci v oblasti územního plánování majoritně pasivní (tabulka 3).

Tabulka 3: Typy participace při územním plánování a jejich kvantita

TYP	ČETNOST	VYBRANÉ VÝROKY STAROSTŮ
KONKRÉTNĚ - OSOBNÍ	9 (81,8 %)	„Připomínky a námítky ze strany občanů nejsou, pokud se změny územního plánu někoho z nich konkrétně netýkají, pokud nejde o jejich pozemky“ (rozhovor 3).
		„Pokud se to některých občanů přímo týkalo, tak samozřejmě velký zájem byl“ (rozhovor 6).
		„Účastní se jich pouze pár lidí, kteří jsou v tom trochu zainteresováni, kteří přišli s tím, že by chtěli, aby se na jejich pozemcích stavělo, ale to je malé procento“ (rozhovor 10).
KONKRÉTNĚ - OBEČNÍ	4 (36,4 %)	„... i se zapojením občanů se řešilo, aby nám někdo na území obce nezačal podnikat nežádoucím způsobem. Dále přes naše území vede koridor pro plánovanou vysokorychlostní trať ... už teď víme, že ta trať přes nás nepovede, ale stejně tam lidé nemůžou stavět, i když by o to měli zájem“ (rozhovor 2).
		„Náš územní plán obsahuje přeložku silnice vycházející z krajských zásad územního rozvoje, a to na nešťastném místě ... my s tím nesouhlasíme, přesto to musíme v územním plánu respektovat ... lidi se o to hodně zajímali, ale právě v duchu, že tu přeložku nechťejí“ (rozhovor 6).
		„Když lidé u nás chtějí stavět a třeba již vlastní pozemek, tak se někteří zajímali o návrhové plochy v sousedství ... zřejmě je pro ně územní plán znamená nějakou jistotu, že nebudeme mít v obci něco, co nechceme“ (rozhovor 7).
VŠEOBECNĚ - UNIVERZÁLNÍ	3 (27,3 %)	„Někteří lidé to brali tak, že se v obci něco děje a měli o to zájem, a tak se snažili aktivně zapojovat do přípravy územního plánu“ (rozhovor 2).
		„Máme v obci jednotlivce, kteří sledují webové stránky obce a čtou i veškeré dokumenty, které zveřejňujeme ... ze své osobní zkušenosti vím, že mimo jiné i celý územní plán mají nastudovaný a vyznačí se v něm“ (rozhovor 6).
		„Zájem o územní plánování ... jsou tady určité výjimky u občanů, kteří jsou celkově aktivní a v obci se věnují všemu, ale jinak si myslím, že obecně jich je minimum“ (rozhovor 11).
MAJORITNĚ PASIVNÍ	8 (72,7 %)	„Odhaduji, že 80 % lidí byly přípravy kolem územního plánu úplně jedno“ (rozhovor 2).
		„Já mám dojem, že téměř nikoho z občanů územní plán nezajímá ... o územní plán je minimální zájem“ (rozhovor 3).
		„V naší obci byl ze strany občanů je o územní plánování minimální zájem“ (rozhovor 5).
		„Občané tomu nevěnovali moc pozornost, což je asi škoda“ (rozhovor 11).

Zdroj: rozhovory se starosty obcí; vlastní zpracování

Populačně malé obce v rámci územního plánování pro participaci využívají zpravidla pouze tzv. tvrdé nástroje, které jsou stanovené legislativou. Legislativou stanovené mechanismy, kterými občané mohou vstupovat do procesu územního plánování, tedy veřejné projednávání, případně i připomínky a námítky považují starostové obcí za cenné a důležité, jelikož vychází přímo od uživatelů daného území a poskytují tak cennou zpětnou vazbu pro navrhované záměry. Problematické bývají v některých obcích diskuse o využití pozemků mající stanoveny své využití dle principu superiority z vyšší územně plánovací úrovně, a to ze Zásad územního rozvoje kraje nebo Politiky územního rozvoje České republiky. Jedná se například o přeložky silnic nebo koridory vysokorychlostních tratí, které musí obce do svých územních plánů implementovat, i když se tento záměr neslučuje s představami místních o dalším rozvoji obce. Občané obce tyto záměry přijímají spíše s nelibostí, navíc v některých případech se jedná pouze o možná variantní řešení a je reálné, že se záměr na území obce neuskuteční nikdy.

V rámci výzkumu se potvrdilo, že v rámci aktivit, které obce samy o sobě mohou ovlivňovat, je územní plánování cenným nástrojem, a to například v nastavení bariér pro potenciální (ne)realizaci nežádoucí podnikatelské aktivity. Tři obce zmínily, že tyto záležitosti během procesu územního plánování řešily: Děčany záměr vybudovat investorem na území obce vepřín, Bořislav záměr investora založit v obci skládku odpadu a vybudovat kafilerii a Přestanov, kde výroby rušící svou činností bezprostřední okolí byly územním plánem zakázány preventivně. Občané se v záležitostech angažovali, a tak participace přispěla k tomu, aby se daná záležitost v obci řešila, komunikovala a případně i finálně vyřešila vhodným nastavením územního plánu. Vyšší míru participace mají v obcích i záměry, které souvisí s vymezením nových ploch pro výstavbu. Jelikož se jedná o proces, při kterém dochází ke zhodnocování majetku občanů, tak se aktivně angažují, avšak ve finále není vždy návrhům vyhověno. Někdy vyhovět není možné z důvodu ochrany krajiny a přírody, jindy to není možné z důvodu neprospěchu případné změny pro obec jako celek. Kromě zamezení nežádoucích podnikatelských aktivit je i vymezení ploch pro novou výstavbu určenou k bydlení důležitou oblastí, kde občanská participace může nastavení územního plánu významným způsobem ovlivnit a reálně v praxi ovlivňuje.

Tabulka 4: Záměry, které v obcích doprovázela občanská participace a jejich výsledky

OBEC	ZÁMĚR	VÝSLEDEK PARTICIPACE
Přestanov, Bořislav	vysokorychlostní trať	není v kompetenci obce, záměr vychází z nadřazeného dokumentu státu a kraje (Politiky územního rozvoje a Zásad územního rozvoje)
Trnovany	přeložka silnice	není v kompetenci obce, záměr vychází z nadřazeného dokumentu kraje (Zásad územního rozvoje)
Přestanov, Děčany, Bořislav	nežádoucí podnikatelská aktivita	aktuální územní plány realizaci nežádoucích záměrů neumožňují
Arnoltice, Žiželice, Židovice, Trnovany, Přestanov, Patokryje, Děčany, Bořislav	zhodnocení vlastních pozemků	územní plány realizaci umožňují tam, kde to bylo možné, avšak přihlíželo se vždy k opodstatněnosti návrhu a i k prospěchu pro obec jako celek

Zdroj: rozhovory se starosty obcí; vlastní zpracování

Nástroje, které lze označit za tzv. měkké, žádná z analyzovaných obcí nepoužívá. Nicméně ve většině obcí, a to z povahy jejich malé populační velikosti, se navzájem většina obyvatel zná mezi sebou, se starostou obce i s jednotlivými zastupiteli, a tak v období projednávání

územního plánu dochází i k početným neformálním a neoficiálním rozhovorům k dané problematice, což také politické reprezentaci obce přináší cenné informace. Všeobecně mají o územním plánu občané v malých obcích povědomí. Ač je ve většině obcí přístup občanů k územnímu plánování majoritně pasivní, tak více než 90% starostů uvádí osobní zkušenost s nějakým formálním (legislativně ukotveným) způsobem participace a zároveň více než polovina starostů uvedla, že v jejich obci se odehrává i celá řada jednání kolem územního plánování v neformální rovině, např. osobní rozhovory starosty a jednotlivých zastupitelů s občany obce atd.

Tabulka 5: *Způsoby participace při územním plánování a jejich kvantita*

ZPŮSOB	ČETNOST	VYBRANÉ VÝROKY STAROSTŮ
FORMÁLNÍ	10 (90,9 %)	„Písemné připomínky a námítky, ale i ústní podněty při veřejném projednání, rozhodně považuji za cenné nástroje pro úpravy v územním plánu“ (rozhovor 1).
		„Občané se aktivně zajímali a na chodili na veřejná projednávání“ (rozhovor 7).
		„Obyvatelé podávají nějaké připomínky, pokud třeba chtějí změnit charakter pozemků“ (rozhovor 8).
NEFORMÁLNÍ	6 (54,5 %)	„Lidé mi volají nebo za mnou chodí na úřad a ptají se, zda je možno či není možno“ (rozhovor 2).
		„Jak jsme malou obcí, tak se tu s každým osobně znám a s každým, kdo měl zájem, jsem mluvila o celkové přípravě územního plánu ... i jednotlivých krocích celého procesu“ (rozhovor 6).
		„Občané mají povědomí o územním plánu, a pokud potřebují něco s ním, tak přijdou na úřad a my jsme schopni jim to vysvětlit“ (rozhovor 9).

Zdroj: rozhovory se starosty obcí; vlastní zpracování

Velmi často své záměry a jejich soulad s územním plánem chodí konzultovat na obecní úřad, případně na příslušný úřad územního plánování, přičemž zpravidla tyto konzultace jsou jim bez jakýchkoliv problémů poskytovány. Někdy na územní plán reagují občané až po jeho vydání a požadují jeho změny, přičemž ve většině případů ke změnám nedojde z důvodu, že by změnu územního plánu museli uhradit, a tak se svým záměrem, pokud se v čase nezmění preference, počkají do přípravy nového územního plánu nebo jeho aktualizaci.

4. Diskuse

V obecné rovině vstupují do procesu územního plánování občané v České republice málo (Maier, 2012). Vyšší míra aktivity je patrná, pokud občané řeší nějaký konkrétní záměr, kterých se jich přímo týká. Dále výzkum potvrdil, že občané se lépe s plánem identifikují, pokud jsou jednotlivé záměry součástí jejich vlastního plánu vycházejícího přímo z komunální úrovně (De Wit a Verheye, 2009) a nejsou stanoveny Zásadami územního rozvoje kraje nebo Politikou územního rozvoje České republiky. Legislativou stanovené nástroje pro participaci občanů jako např. veřejné projednávání (Chabot a Duhaime, 1998; Kytta a kol., 2016) jsou pro územní plán cenné, jelikož podporují místně orientovaný přístup (Kotzebue, 2016), který využívá ve velké míře postřehy místních občanů znající území předmětné obce nejlépe z každodenního života (Morphet, 2011), nicméně vždy je nutné podněty od veřejnosti vyhodnocovat v kontextu odborných znalostí (Golobič a Marušić, 2007). Zároveň místní obyvatelé prostřednictvím participace poskytují zpětnou vazbu, že zamýšlený plán odpovídá představám místních obyvatel o budoucím rozvoji dané obce

a jejího území (Dassen, Kunseler a van Kessenich, 2012), proto je pro efektivní zpracování územního plánu důležité, aby všichni uživatelé území obce měli možnost do procesu vstupovat (Björstig a kol., 2018; Haughton a kol., 2010). Každá obec je jedinečná a specifická, a tak nelze v ní uplatnit ve velké míře a se stejným účinkem opatření, která se jako efektivní ukázala v jiných obcích (Mierzejewska, 2017; Shaker a Sirodoev, 2016). V různých kontextech má dynamika participace odlišnou míru (Brownill, 2009), přičemž pro správné pochopení stimulů participace je vždy důležité provést rozbor podstaty participace a zamýšlený účel úsilí participujících (Bryson a kol., 2012). Pro místní představitele a plánovací experty je nutné rozlišovat jednotlivé typy stimulů pro participaci, aby se vytvářely vhodné podmínky pro život občanů v dané obci, a to v nejlepším případě dle představ obyvatel, ale současně aby se neustále reflektoval veřejný zájem zaručující efektivní a udržitelný rozvoj pro obec jako celku. Je důležité veškeré záměry dostatečně v co nejširším kontextu diskutovat, přičemž i touto samotnou interakcí se budují a posilují v obci sociální vztahy a kompetence jednotlivých aktérů k tomu se veřejných diskusí účastnit (Monno a Khakee, 2011; Plummer a Taylor, 2004).

Celkově je poměrně klíčové pro občanskou participaci v územním plánování, zdali je nízká úroveň participace pouze znakem všeobecně malé společenské neangažovanosti nebo je ukazatel a výsledkem toho, že občané jsou v dané lokalitě spokojeni se stavem, a tak nemají potřebu něco řešit. Případně malá míra spoluúčasti obyvatel může být i důkazem, že klasické metody participace jsou málo účinné (Kahila-Tani a kol., 2015). Ze strany místní správy by občanská participace neměla být vnímána pouze jako nezbytný prvek procesu územního plánování, ale jako reálný faktor skutečně ovlivňující směr rozvoje obce (Boyer, 2016). Důležité je pro místní správu hledat nástroje, které efektivně vtáhnou občany do participačního procesu. Obec by se neměla držet pouze legislativou nastavených povinných prvků, ale hledat i ty méně formální cesty, např. formou vytvářením pocitových map (Pánek a Pászto, 2016). Konkrétně u pocitových map se obyvatel místní správa reálně neptá, co si myslí o územním plánování, ale jaké pocity mají, když se pohybují v určitých lokalitách předmětného území, přičemž takto zmapované pocity poskytují cennou zpětnou vazbu o daném území i pro územní plánování. Velmi pozitivním jevem je fakt, že v obcích, kde se měl uskutečnit nějaký záměr, který by fungování obce ovlivnil, jsou občané schopni se mobilizovat a do územně plánovací činnosti se zapojit, přičemž legislativou nastavený územně plánovací proces umožňuje i efektivně nežádoucí záměry v obci po všeobecné shodě potlačit. Pokud se občanů nějaký záměr přímo netýká, tak na územně plánovacím procesu většinou neparticipují. Ve své podstatě tento fakt není na škodu, jelikož pokud se záměr občanů konkrétně netýká, tak by informace z jejich strany nemusely být pro daný záměr zcela relevantní (Nyseth, Ringholm a Agger, 2019). Aby byli obyvatelé motivováni se zapojovat, tak je ze strany místní správy důležitá zpětná vazba, a to například ve formě prezentace výsledků dosažených za využití dat a informací od obyvatel, čímž se i do budoucna zvyšuje motivace obyvatelstva zapojovat se (Kyttä a kol., 2016). Stejně důležité je i průběžně (a pokud jde i celkově) vyhodnocovat dopady územního plánování a reflektovat vnímání změn obyvatelstvem daného území (Grădinaru a kol., 2017). Navíc výsledky studií potvrzují, že obyvatelé v kontextu řešení specifických úkolů jsou většinou schopni komunikativní racionality (Holden, 2011). V neposlední řadě u populačně malých obcí, které byly předmětem tohoto výzkumu, mají velký význam i neformální vztahy. Lidé v obci se navzájem znají, a tak mohou např. s politiky diskutovat o problematice i při neformálních příležitostech (Kopáček, 2018). Neformální vztahy a vzájemná osobní známost obyvatel v populačně menších obcích rozvoj participace podporují, přičemž naopak velmi technicistní povaha územního plánování může část obyvatel od zapojení odrazovat.

Závěr

Na základě výzkumu byly identifikovány základní důvody a konkrétní motivy, v důsledku kterých se občané populačně malých obcí zapojují do participace v oblasti územního plánování. Majoritně tyto stimuly jsou záměry konkrétního charakteru s dopadem na osobu a majetek konkrétního občana, nebo na celé fungování obce, přičemž obyvatelé se je svou angažovaností snaží uskutečnit, pozměnit, případně zcela potlačit. Velmi minoritně se občané vkládají do procesu územního plánování jen z důvodu, že se všeobecně chtějí podílet na rozvoji obce, avšak téměř v každé obci několik takových jedinců je. Výzkum celkově prokázal, že starostové mají osobní zkušenosti s participací. Dále vyplynulo, že občanská participace se neuskutečňuje během územního plánování ve velké míře, ale všeobecně panuje shoda, že povědomí o územním plánu je. Pokud občané nemají k problematice konkrétní informace, tak jsou schopni si je velmi snadno opatřit například kontaktováním starosty. Dále obecní úřady, ale i úřady územního plánování jsou připraveny k poskytnutí informací a v praxi velmi často informační servis pro občany reálně poskytují. To, že aparáty obcí jsou schopné a ochotné poskytovat informace je důležité pro podporu a rozvoj participace a vzájemnou relevantní komunikaci aktérů. Vzhledem k faktu, že participace v územním plánování je v České republice oproti zahraničí na nižší úrovni a je zde i deficit z hlediska teorie a celkového ukotvení (Maier, 2012), tak se tento výzkum snažil deficit snížit tím, že zanalyzoval stávající stav participace v populačně malých obcích, přičemž na základě identifikace a celkového pochopení jednotlivých způsobů a typů občanské participace lze snadněji v dalších výzkumech a studiích definovat opatření, která občanskou participaci v rámci procesu územního plánování podpoří, případně ji i usnadní. Zaměření na populačně malé obce bylo zvoleno pro specifičnost českého sídelního systému, který se vyznačuje tím, že disponuje větším množstvím samosprávných populačně malých obcí.

Občanská participace je cenným prvkem územního plánování, protože je zpětnou vazbou pro odborníky a politiky (Golobič a Marušić, 2007). Avšak v plánovací praxi může mnohými podněty docházet ke zdržování celého procesu. Po analýze jednotlivých vybraných obcí je možné konstatovat, že systém legislativně nastavených (tzv. tvrdých) nástrojů pro participaci občanů je dostatečný, jelikož žádný z respondentů neuvedl nedostatečnost těchto nástrojů, případně návrhy pro implementaci nějakých dalších do legislativy. Celkově je vhodné a žádoucí, že se občané vyjadřují k záměrům, které je bezprostředně svou realizací mohou ovlivnit, přičemž tuto skutečnost pro adekvátní a správné zpracování územního plánu lze považovat za dostačující. Tím, že se občané vyjadřují současně i podporují diskusi o zamýšlených záměrech. Vzhledem k tomu, že se tak v praxi děje je možné konstatovat, že participace v rámci územního plánování funguje a občané umí zareagovat a využít možnosti jak proces ovlivnit. Celkově je vhodné kromě formálních nástrojů, které nemusí být zcela efektivní (Kahila-Tani a kol., 2015), hledat i nástroje neformální, které se třeba primárně na první pohled ani územního plánování nemusí týkat, ale poskytují zpětnou vazbu a informace od uživatelů území. Vždy je nutné ze strany místní správy pro další (a opakované) angažování občanů poskytovat a zdůrazňovat reálnou využitelnost a užitečnost informací, které již občané v minulosti poskytli (Kyttä a kol., 2016). Výzkum byl zaměřen pouze na vnímání občanské participace starostou, a tak by jistě bylo přínosné udělat i šetření, které by přímo zkoumalo stimuly jednotlivých občanů vzhledem k jejich angažovanosti. Vhodné by bylo i praxi občanské participace zanalyzovat a porovnat s populačně většími obcemi a městy, identifikovat v čem se participace občanů odlišuje a v čem je stejná.

Použité zdroje:

ARNSTEIN, S. R. A Ladder of Citizen Participation. *Journal Of The American Planning Association*, 2019, 85(1), 24-34. DOI: 10.1080/01944363.2018.1559388.

BJÄRSTIG, T., THELLBRO, C., STJERNSTRÖM, O., SVENSSON, J., SANDSTRÖM, C., SANDSTRÖM, P. a ZACHRISSON, A. Between protocol and reality - Swedish municipal comprehensive planning. *European Planning Studies*. 2018, 26(1), 35-54. DOI: 10.1080/09654313.2017.1365819.

BOYER, E. J. Identifying a Knowledge Management Approach for Public-Private Partnerships. *Public Performance & Management Review*. 2016, 40(1), 158-180. DOI: 10.1080/15309576.2016.1204928.

BRODY, S. D., GODSCHALK, D. R. a BURBY, R. J. Mandating Citizen Participation in Plan Making: Six Strategic Planning Choices. *Journal of the American Planning Association*, 2003, 69(3), 245-264. DOI: 10.1080/01944360308978018.

BROWN, G. a RAYMOND, C. Methods for identifying land use conflict potential using participatory mapping. *Landscape and Urban Planning*. 2014, 122, 196-208. DOI: 10.1016/j.landurbplan.2013.11.007.

BROWN, G., SANDERS, S. a REED, P. Using public participatory mapping to inform general land use planning and zoning. *Landscape and Urban Planning*. 2018, 177, 64-74. DOI: 10.1016/j.landurbplan.2018.04.011.

BROWNILL, S. The Dynamics of Participation: Modes of Governance and Increasing Participation in Planning. *Urban Policy and Research*, 2009, 27(4), 357-375. DOI: 10.1080/08111140903308842.

BRYSON, J. M., QUICK, K. S., SCHIVELY SLOTTERBACK, C. a CROSBY, B. C. Designing Public Participation Processes. *Public Administration Review*, 2012, 73(1), 23-34. DOI: 10.1111/j.1540-6210.2012.02678.x.

CHABOT, M. a DUHAIME, G. Land-use planning and participation. *Habitat International*. 1998, 22(4), 429-447. DOI: 10.1016/S0197-3975(98)00019-8.

ČSÚ. *Veřejná databáze* [online databáze] 2017 [cit. 2017-11-19] Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=home>

DASSEN, T., KUNSELER, E. a VAN KESSENICH, L. The Sustainable City: An Analytical-Deliberative Approach to Assess Policy in the Context of Sustainable Urban Development. *Sustainable Development*, 2012, 21(3), 193-205. DOI: 10.1002/sd.1550.

DE WIT, P. a VERHEYE, W. H. Land Use Planning for Sustainable Development. In: *Land Use, Land Cover and Soil Sciences - Volume III: Land Use Planning*. Oxford: EOLSS Publishers, 2009, 33-60. ISBN 978-84826-237-9.

ESHUIS, J., KLIJN, E.-H. a BRAUN, E. Place marketing and citizen participation: branding as strategy to address the emotional dimension of policy making? *International Review of Administrative Sciences*. 2014, 80(1), 151-171. DOI: 10.1177/0020852313513872.

GOLOBIČ, M. a MARUŠIČ, I. Developing an Integrated Approach for Public Participation: A Case of Land-Use Planning in Slovenia. *Environment and Planning B*. 2007, 34(6), 993-1010. DOI: 10.1068/b32080.

GRĂDINARU, S., IOJĂ, C., PĂTRU-STUPARIU, I. a HERSPERGER, A. Are Spatial Planning Objectives Reflected in the Evolution of Urban Landscape Patterns? A Framework for the Evaluation of Spatial Planning Outcomes. *Sustainability*. 2017, 9(8), 1279. DOI: 10.3390/su9081279.

HAKLAY, M., JANKOWSKI, P. a ZWOLIŃSKI, Z. Selected modern methods and tools for public participation in urban planning - a review. *Quaestiones Geographicae*, 2018, 37(3), 127-149. DOI: 10.2478/quageo-2018-0030.

HAUGHTON, G., ALLMENDINGER, P., COUNSELL, D. a VIGAR, G. *The New Spatial Planning: Territorial Management with Soft Spaces and Fuzzy Boundaries*. Abingdon, Oxon: Routledge, 2010. ISBN 978-0415483360.

HOLDEN, M. Public Participation and Local Sustainability: Questioning a Common Agenda in Urban Governance. *International Journal of Urban and Regional Research*. 2011, 35(2), 312-329. DOI: 10.1111/j.1468-2427.2010.00957.x.

IRVIN, R. A. a STANSBURY, J. Citizen Participation in Decision Making: Is It Worth the Effort? *Public Administration Review*. 2004, 64(1), 55-65. DOI: 10.1111/j.1540-6210.2004.00346.x.

KAHILA-TANI, M., BROBERG, A., KYTTÄ, M. a TYGER, T. Let the Citizens Map Public Participation GIS as a Planning Support System in the Helsinki Master Plan Process. *Planning Practice & Research*. 2015, 31(2), 195-214. DOI: 10.1080/02697459.2015.1104203.

KOONTZ, T. M. We Finished the Plan, So Now What? Impacts of Collaborative Stakeholder Participation on Land Use Policy. *Policy Studies Journal*, 2005, 33(3), 459-481. DOI: 10.1111/j.1541-0072.2005.00125.x.

KOPÁČEK, M. Vybrané aspekty problematiky územního plánování v malých obcích. *Regionální rozvoj mezi teorií a praxí*. 2018, (3), 67-78. ISSN 1805-3246.

KOTZEBUE, J. The EU integrated urban development policy: managing complex processes in dynamic places. *European Planning Studies*. 2016, 24(6), 1098-1117. DOI: 10.1080/09654313.2016.1153048.

KYTTÄ, M., BROBERG, A., HAYBATOLLAHI, M. a SCHMIDT-THOMÉ, K. Urban happiness: context-sensitive study of the social sustainability of urban settings. *Environment and Planning B*. 2016, 43(1), 34-57. DOI: 10.1177/0265813515600121.

MAIER, K. a kol. *Udržitelný rozvoj území*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4198-7.

MIERZEJEWSKA, L. Sustainable Development of a City: Systemic Approach. *Problemy Ekorozwoju/Problems of Sustainable Development*, 2017, 12(1), 71-78.

MOHAMMADI, H. *Citizen Participation in Urban Planning and Management: The Case of Iran, Shiraz City, Saadi Community*. Kassel: Kassel university press, 2010. ISBN 978-3-89958-884-2.

MONNO, V. a KHAKEE, A. More of the same or Just Right and Robust? Evaluating Participatory Planning. In: *Evaluation for Participation and Sustainability in Planning*. Abingdon, Oxon: Routledge, 2011, 297-317. ISBN: 978-0415669450

MORPHET, J. *Effective Practice in Spatial Planning*. Abingdon, Oxon: Routledge, 2011. ISBN 978-0415492829.

NALDI, L., NILSSON, P., WESTLUND, H. a WIXE, S. What is smart rural development? *Journal of Rural Studies*. 2015, 40, 90-101. DOI: 10.1016/j.jrurstud.2015.06.006.

NYSETH, T., RINGHOLM, T. a AGGER, A. Innovative Forms of Citizen Participation at the Fringe of the Formal Planning System. *Urban Planning*, 2019, 4(1), 7-18. DOI: 10.17645/up.v4i1.1680.

PÁNEK, J. a PÁSZTO, V. Pocitové mapy v plánování měst a regionů. *Regionální rozvoj mezi teorií a praxí*. 2016, (4), 48-62. ISSN 1805-3246.

PLUMMER, J. a TAYLOR, J. G. The Characteristics of Community Participation in China. In: *Community Participation in China: Issues and Processes for Capacity Building*. London: Earthscan, 2004, 36-54. ISBN 1-84407-086-7.

RASHIDFAROKHI, A., YRJÄNÄ, L., WALLENIOUS, M., TOIVONEN, S., EKROOS, A. a VIITANEN, K. Social sustainability tool for assessing land use planning processes. *European Planning Studies*. 2018, 26(6), 1269-1296. DOI: 10.1080/09654313.2018.1461811.

SHAKER, R. R. a SIRODOEV, I. G. Assessing sustainable development across Moldova using household and property composition indicators. *Habitat International*, 2016, 55, 192-204. DOI: 10.1016/j.habitatint.2016.03.005.

VAN OOSTEN, T., WITTE, P. a HARTMANN, T. Active land policy in small municipalities in the Netherlands: "We don't do it, unless...". *Land Use Policy*. 2018, 77, 829-836. DOI: 10.1016/j.landusepol.2017.10.029.

WATSON, V. Locating planning in the New Urban Agenda of the urban sustainable development goal. *Planning Theory*. 2016, 15(4), 435-448. DOI: 10.1177/1473095216660786.

WOKOUN, R., MALINOVSKÝ, J., DAMBORSKÝ, M. a kol. *Regionální rozvoj: východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování*. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-699-0.

Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení).

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon).

Poděkování

Tento článek vznikl za podpory studentské grantové soutěže na Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, a to konkrétně v rámci grantu UJEP-SGS-2018-45-003-2.